

ŽIVA KULTURNA DEDIŠČINA SLOVENIJE

Pihalni orkester Kapéle

Ime: Pihalni orkester Kapéle

Zvrst: Uprizoritev in predstavitev

Podzvrst: Godčevske instrumentalne zasedbe

Predmetna oznaka: Godba na pihala

Lokacija: Kapéle, občina Brežice

Nosilec izročila, znanja ali dejavnosti: Kulturno društvo Pihalni orkester Kapéle, Kapéle 20, 8258 Kapéle, Tel. 041 760 426, ivan.urek@gmail.com, www.orkester-kapele.si

Geokode lokacije (GPS): Središče Kapél N 45° 55' 49", E 15° 40' 38"

Prostor dediščine: Z dejavnostjo godbenikov so najtesneje povezani kraji KS Kapéle (Jereslavec, Kapéle, Podvinje, Rakovec Slógonsko, Vrhje in Župelevec, skupno 1200 prebivalcev), mesto Brežice, občina Brežice in celotno Posavje. Občasno godbeniki delujejo tudi v drugih krajih v Sloveniji in tujini.

Pristojnosti: Etnomuzikologija, Etnologija

Povezave z ustanovami: Posavski muzej Brežice (<http://www.posavski-muzej.si/>), Valvasorjev raziskovalni center Krško (<http://www.vrc.si/>). Etnološko dediščino kapélske godbe preučujejo in hranijo v svojih zbirkah in arhivih Posavski muzej Brežice, Krajevna skupnost Kapéle, Godbeni dom Kapéle oz. Pihalni orkester Kapéle in sami nosilci godbene dejavnosti.

Povezave z registri:

Avtorica prijave: dr. Ivanka Počkar (Posavski muzej, Brežice)

Opis dediščine

Kapeljski godbeniki na pihala so s svojim rednim delovanjem začeli leta 1850. Znanje njihovega godenja izhaja iz vojaške godbe, od koder ga je v Kapéle zanesel in zasejal dosluženi vojak, domačin Šandel. Potem ko se je glasbeno izobrazil v vojaški godbi, je poučeval in za skupno godenje navdušil mladega Kapélca Ivana Požarja (roj. 1935) in tri doslužene vojake – godbenike iz bližnjih dolenskih krajev. Za zadostno zasedbo je pritegnil godbenike iz razpadle godbe v Bistrici ob Sotli, obenem pa v godbenike vzgajal dečke iz Kapél. Ti so med služenjem vojaščine svoje glasbeno znanje izpopolnili v vojaški godbi. V drugi polovici 19. stoletja jih je bilo v zasedbi povečini dvanajst. Na večjih slovesnostih (cerkveni obredi, mestni plesi v Brežicah, veselice) so igrali vsi, na manjših (svatbe, igranje v gostilnah) so se razdelili v dve skupini. Ker so bili edini v teh krajih, so – občasno razdeljeni – lahko hkrati nastopali na dveh prireditvah, tudi na Hrvaškem. Ob narodnostno in politično nemirnem koncu 19. stoletja se je kapélska godba nemškemu duhu zoperstavljala z zaigranimi Mladimi vojaki, Sokolsko koračnico in Slovenskimi napevi. Njeno slovensko delovanje je v virih prvič izpričano v oglasu Slovenske kmečke zveze leta 1907, v vabilu na zabavo s kapélsko godbo.

Z novimi dolgoletnimi kapelniki Franjem Šepcem, Jožetom Vogrincem, Jožetom Staničem in dirigentom Antonom Poharjem je godba preživela prvo in drugo svetovno vojno ter težki povojni obdobji. Vmes se je leta 1929 priključila gasilcem in z 20 godbeniki postala gasilska godba. Doslej je godbo vodilo pet dirigentov, sedanji, Franci Arh, že 23. leto.

Inštrumente so si kupovali sami, s prihodki od igranja so jih vzdrževali, jih dokupovali in si oskrbeli uniforme. Od samega začetka so bili godbeniki poglavitni dejavni sestavni del vseh pomembnejših življenjskih dogodkov posameznikov in vaške skupnosti. Godbeniki so bili vseh starosti, vedno pa so skrbeli za pomlajevanje godbe, da so uspeli zagotoviti njeno kontinuiteto. Danes godbeno dediščino v sestavu pomlajenega Pihalnega orkestra Kapéle uspešno ohranja živo od 50 do 60 godbenikov. Redno nastopajo v domačih in drugih slovenskih krajih, udeležujejo se srečanj godbenih skupin, gostovanj in tekmovanj. Do zdaj je orkester gostoval v Italiji, Nemčiji, na Češkem, Madžarskem, Hrvaškem in Makedoniji. Vsako leto izvedejo gostovanje v tujini ter osrednjo prireditev pod šotorom s povabilom godb iz Slovenije in tujine. Tako so v Kapélah že večkrat gostovale godbe s Hrvaškega (Rozga, Lovran), Madžarske (Budimpešta), zamejska godba iz Italije (Prosek), Nemčije (Obergunsburg), letos pa bodo prvič gostili godbo iz Švice.

Kapélska godba na pihala je živi pojav glasbene in družabne kulture, razširjen v jugovzhodni Sloveniji, zlasti v Posavju in v obmejnem delu Hrvaške. Je dediščina, ki od leta 1850 živi, se razvija,

se prenaša in je javno dostopna. Od svojega začetka je pomemben sestavni del šeg, obredov in praznovanj. Godli so za cerkvene, državne, politične in osebne praznike, ob rojstvu in smrti, ob praznikih te ali druge državne ureditve, ob odprtju novih cest, spomenikov, trgovin in mostov, večnamenskih domov, poimenovanju šol in drugih objektov, igrajo prvomajske budnice, ob svatbah in pogrebih, na obletnicah sorodnih godb v Sloveniji in tujini, številnih koncertih in tekmovanjih, in še nešteto krat vmes.

Kapelci so se z ustanovitvijo godbe in gasilstva precej samooskrbeli, še več, imeli so dvoje, česar marsikatera skupnost ni imela in nima. Vendar niso nikoli ostali zaprti, tako muzikanti kot gasilci so oskrbovali s svojimi veščinami bližnjo in daljno okolico. Prestopili so občinske in narodne meje. S prebivalci zunaj sedmih vasi krajevne skupnosti so spletli sodelovanja in prijateljstva. Delali so, kar se je posrečilo malokod – redno so pomlajevali godbo in spoštljivo so imeli med seboj stare muzikante, dokler so lahko pihali v bas.

Godbeništvu je imelo v življenju prebivalcev poseben pomen, godbeniki so bili priljubljeni in nanje so bili ponosni. Na njihov ugleden položaj družbi kaže tudi postavitvev oz. mesto, ki ga je posameznik ali skupina zasedala, kaže na hierarhijo. Kapélski godbeniki so zasedali prva mesta na prireditvah, slovesnostih, v procesijah, pogrebnih in drugih sprevodih.

Kapélska godba se je razvijala iz vojaškega godbeniškega znanja. Od enega do prvih petih godbenikov se je do konca 19. stoletja razvila v skupino dvanajstih, leta 1929 jih je bilo po priključitvi k prostovoljnemu Gasilskemu društvu Kapéle dvajset, danes jih igra 56 v samostojnem in preimenovanem sestavu Pihalni orkester Kapéle.

Zaradi spremenjenega načina življenja se je v poldrugem stoletju spreminjala tudi vloga godbenikov. Medtem ko so še v drugi polovici 20. stoletja redno godli na svatbah in pogrebih, ob nedeljah in praznikih pri cerkvenih obredih v Kapélah in v Brežicah, v vaških gostilnah in na mestnih plesih v Brežicah, se je do danes ohranila dediščina godenja na nekaterih svatbah in pogrebih ter pri prvomajskih budnicah, razmahnila pa se je v obliki samostojnih koncertov in številnih gostovanj. Povečalo in pomladilo se je število članov, ki imajo danes skoraj vsi šolano glasbeno znanje. Godba je prešla pot od igranja brez notnega znanja sredi 19. stoletja, do učenja not, ročnega prepisovanja in igranja po notah v prvi polovici 20. stoletja vse do glasbene izšolanosti in igranja pod vodstvom profesorja glasbe.

V preteklih 160 letih so imeli le pet dirigentov, vsak od njih se je dolgoročno in zavzeto posvečal pomlajevanju in napredku godbe. S sedanjim dirigentom, ki je z njimi 23 let, se godba z zahtevnejšim muziciranjem uspešno udeležuje državnih tekmovanj. Medtem ko so sprva vadili na domovih posameznikov, ob koncu 20. stoletja pa v gasilskem domu, so v zadnjih letih uresničili zahteven projekt, ko so si zagotovili svoje vadbene prostore (200 m²) in opremo (notna stojala, ozvočen prostor za poslušanje skladb, klima, fotokopirni stroj).

Do zdaj je godba igrala na Češkem, Hrvaškem, Madžarskem, v Makedoniji, Italiji, Nemčiji in svoj program posnela na treh glasbenih enotah. Sodelovala je s TV Slovenijo (Po domače, Na zdravje), RTV Maribor (Rdeča preproga s Sebastjanom), Vašim kanalom Novo mesto, radijskimi hišami – Radiom Slovenija (z Ivanom Sivcem), Radiom Ognjišče in lokalnimi radijskimi postajami Posavja in Dolenjske.

Dosežki na tekmovanjih:

1988: Tekmovanje v III. težavnostni stopnji v Straži – zlata plaketa;

1989: Tekmovanje v II. težavnostni stopnji v Krškem – srebrna plaketa;

1993: Tekmovanje v II. težavnostni stopnji v Žalcu – bronasta plaketa;

1998: Tekmovanje v II. težavnostni stopnji v Krškem – srebrna plaketa;

2003: Tekmovanje v II. težavnostni stopnji v Kamniku – zlata plaketa;

2008: Tekmovanje v I. težavnostni stopnji v Laškem – zlata plaketa;

2008: Mednarodno tekmovanje Mor – Madžarska (godbe iz Madžarske, Slovaške, Češke, Poljske in Grčije in Slovenije) – zlata plaketa; posebno priznanje dirigentu; najboljši solist Robert Bračun.

Za svoje delovanje je orkester prejel:

1970: Oktobrska nagrada občine Brežice: (1978 kapelnik Jože Stanič, 2009 dirigent Franc Arh);

1971: Red zaslug za narod s srebrno zvezdo;

1990: Gasilsko odlikovanje III. stopnje;

1991 Gallusova listino;

1995 priznanje CISM – svetovno združenje pihalnih orkestrrov; posebej sta priznanji CISM dobila tudi člana Andrej Urek in Slavko Hotko;
Zlato odličje ZKD Brežice.

Nosilci glasbeno-instrumentalnega izročila so v Kapélah in širši okolici člani gobe na pihala, zdaj Pihalnega orkestra Kapéle. Ustanovitelj godbe je bil leta 1850 Ivan Požar iz Jereslavcev, ki je okoli sebe zbral odslužene vojake – godbenike in jih vodil dobrega pol stoletja. Kapélska godba na pihala je skupnost, skupina, ki je prenašala svoje znanje iz roda v rod in ga nenehno poustvarjala kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in izročila. Posebno vlogo je odigrala ob koncu 19. stoletja, ko se je z igranjem slovenskih koračnic postavila po robu ponemčevanju. Kot živa dediščina tudi danes, preurejena in preimenovana v Pihalni orkester Kapéle, razvija občutek prepoznavnosti in povezanosti. Nosilci izročila so bili vedno godci pod vodstvom predanega kapelnika ali dirigenta. Ta je skrbel za celoten projekt godbe, od poučevanja inštrumentov, pisanja in prepisovanja not, vzdrževanja rednosti pri vajah, popravila inštrumentov, nabavo novih inštrumentov in uniform, bil je poslovni in strokovni direktor v skromni osebi kapelnika. Po več desetletij isti je vsak od kapelnikov vlogo opravljal do zadnjih moči. Dediščino kapélske godbe je prvič zapisal kapelnik leta 1970 po ustnem izročilu za nazaj in od istega leta naprej do leta 1982. Poučeval je večinoma kapelnik, prenašanje glasbenega znanja pa je pogosto potekalo tudi z očeta na sina in vnuka. Danes ima večina godbenikov šolsko glasbeno izobrazbo, vsi igrajo po notah. Vaje imajo enkrat do dvakrat tedensko v nekaj let starem Godbenem domu v središču Kapél.

Poglavitni delež dejavnosti kapélskih godbenikov sloni na mladem podeželskem prebivalstvu. Dolgoročno je zastavljeno z letnimi programi dela kulturnega društva, ki je nosilec dejavnosti. Občina jim z rednimi razpisi nudi minimalno finančno podporo, prijavljajo pa se tudi na državne razpise. Z dirigentom Francijem Arhom, ki je vodenje pihalnega orkestra prevzel pred 23. leti, so začeli posegati tudi na koncertna področja in se udeleževati državnih tekmovanj. Na tekmovanju v letu 2003 se je orkester uvrstil v prvo težavnostno skupino pihalnih orkestrrov Slovenije. Za delovanje je prejel najvišja državna priznanja in priznanje CISM. Orkester je gostoval že v Italiji, Nemčiji, na Češkem, Madžarskem, Hrvaškem in v Makedoniji. Posnel je avdio-kaseto in dve zgoščenki ter nekaj oddaj za lokalne in državne TV in radijske hiše. Uspešni nastopi doma in na tujem še dodatno spodbujajo mlade, ki jih je orkestru uspelo pridobiti k rednemu in aktivnemu sodelovanju. Poistovetenje prebivalcev s kapélsko godbo na pihala se kaže v velikem zanimanju in podpori Pihalnemu orkestru Kapéle. Stalno živi pojav godbe ugodno vpliva tudi na upad ali vsaj zmanjševanje individualizacije na podeželju. Godba prebivalce druží in združuje, kar je smisel njenega delovanja in oživljanja dediščine od njenega nastanka.

Nevarnosti za obstoj Pihalnega orkestra Kapéle ni videti. Godba je pomlajena, vodstvo je zagnano, dirigent ustrezno glasbeno izobražen in privržen godbi, predsednik godbe deloven in požrtvovalen, nastopi godbe v domačih krajih so odmevni in so nepogrešljiv dogodek ob krajevnih, državnih in letnih praznikih. Vse več je tudi možnosti za nastopanje, srečevanja in tekmovanja zunaj domačega okolja.

Zgodovina godbe je precej dobro raziskana. O njej je bil leta 2009 izveden raziskovalni projekt »Od vaške godbe do pihalnega orkestra« v organizaciji Valvazorjevega raziskovalnega centra iz Krškega, ob podpori Ministrstva za kulturo, Občine Brežice, KS Kapéle in Zgodovinskega arhiva iz Celja. Objavo raziskav, znanj in ugotovitev o godbi pripravljajo za knjigo, ki bo izšla ob 160-letnici njenega delovanja. Med spoznanji so tudi to, da nikjer drugod v Sloveniji ne deluje godba na pihala s tako dolgo tradicijo, ki bi uspešno vzgajala in ohranjala raven mladih naslednikov ter se številčno celo okrepila. Z glasbenim prizadevanjem in širokim družbenim ter družabnim pomenom je zato lahko tudi zgled uspešno oživljene nesovne kulturne dediščine nacionalnega pomena.

Najpomembnejšo vlogo ima kapélska godba v povezovanju ljudi in ohranjanju identitete skupnega prostora. Z godbo živijo, so njeni nosilci, z njo sodelujejo in so njeni uporabniki. Ohranjajo jo živo iz roda v rod. Zgledno sodelujejo z Glasbeno šolo Brežice in so redno uvrščeni v programe turističnih agencij.

Kapélska godba je dobro raziskana in dokumentirana glasbeno-instrumentalna skupina. Dediščina njenega godenja je trdno zasidrana v kulturi Kapélcev, Brežičanov in Posavcev. Nastopi oz. koncerti in vse delovanje pihalnega orkestra so izjemnega pomena za prebivalce kot

tudi za člane orkestra, ki se z njimi potrjujejo in prenašajo glasbeno zavest v smislu dediščine v prihodnost. Z dejavnostjo dograjujejo zavest o krajevni in pokrajinski istovetnosti. S skoraj nepretrganim 160-letnim delovanjem slovijo kot ena najstarejših slovenskih godb na pihala. Zgodovina opisuje kapélsko godbo kot zelo pomemben kulturni dejavnik v tem delu Slovenije, saj takrat še ni bilo elektrike in različnih glasbenih sestavov, kakor jih poznamo danes. Danes, ko je skupnih praznovanj in obhajanj slovesnosti po starem načinu vse manj, nekatera pa so povsem zamrla, druženje še naprej zagotavlja dejavnost kapélske godbe. Muzikante družijo tedensko na vajah, na nastopih in koncertih pa vsakokrat povezuje ljudi v skupnem pričakovanju in ponosu ob poslušanju godbenikov. Njihovi nastopi in koncerti so vedno težko pričakovani, odnos do godbe in godbenikov se zrcali v vsakokratni polni udeležbi poslušalstva. Kapélci sprejemajo njihovo glasbo za svojo, saj je bila kapélska godba od nastanka najtesneje povezana z vsakdanjim in prazničnim življenjem prebivalcev.

Danes je Pihalni orkester Kapéle s svojim vse boljšim instrumentalnim znanjem reden gost na srečanjih, festivalih in tekmovanjih pihalnih orkestrów doma in v tujini. V zadnjih treh letih so gostovali v Nemčiji (Bad Schlemma – Nemčija, Evropski festival pihalnih orkestrów iz 12 držav), na Hrvaškem (Lovran, srečanje orkestrów Alpe-Adria, v kristalni dvorani hotela v Opatiji) in na Madžarskem (Mor, tekmovanje godb s Slovaške, Madžarske, Poljske, Grčije in Slovenije), v Sloveniji pa v Laškem (Pivo in cvetje), Tržiču (Šušarska nedelja), Goriških Brdih (Praznik češenj), Metliki (Vinska vigred) idr. Leta 2008 so posneli in izdali zgoščenko z naslovom »Glasba s koncertnega odra«. Tekmovali so leta 2008 v Laškem (zlata plaketa) in v Moru na Mažarskem (zlata plaketa), leta 2009 pa v Mengšu – Naj koračnica (srebrna plaketa).

V zadnjih treh letih so izvedli več samostojnih koncertov in tudi skupaj s pevskimi gosti (Eroika, Nuša Derenda, Oto Pestner idr.). Organizirali so koncerte tujih in domačih godb v Kapélah: Brass Band Eglisau iz Švice, Lovran in Rozga s Hrvaške, godbe iz Tržiča, Mengša, Metlike idr.

Priloge

Bibliografija

[b. n. a.], Koncert Pihalnega orkestra Kapele in Eroike navdušil. *Posavski obzornik* 13, 14 (9. 7.): 15.

Jenko Sunčič, Natja (2002): Aktiven in zato uspešen Pihalni orkester Kapele. *Sava Glas* 3, 54 (15. 5.): 12.

Jenko Sunčič, Natja (2009): Pred 160-letnico Pihalnega orkestra Kapele. *Posavski obzornik* 13, 22 (29. 10.): 5.

Perc, Pavel (1996): Vsak osmi brežiški občan gasilec. 70 let Gasilskega društva Kapele in Dan gasilcev brežiške občine. Povorka, godbe in padalci. Republiška gasilska odlikovanja, priznanja in kipi gasilca. *Dolenjski list* 47, 33 (16. 8.): 7.

Podgoršek, Vlado (1997): Kapélska godba je navdušila Budimpeštance. Na Madžarsko jo je povabil orkester Fuvos Egellyt, Budafoki. Deset koncertov. *Delo* 39, 226 (30. 9.): 5.

Posvet *Od vaške godbe do pihalnega orkestra*, sobota, 17. oktober 2009, Godbeni dom Kapéle, Kapéle 20.

Podgoršek, Vlado (1997): Posavski pihalci, tudi najstarejši, so vse boljši. Najstarejši pihalni orkester iz Kapele, star 147 let, čedalje bolj napreduje. *Delo* 9, 27 (3. 2.): 2.

Smerdel, Inja (1980): *Kapélska godba*. Kapele: Pripravljalni odbor za proslavo 130-letnice.

Vahen, Damjan (1975): *Gasilska Kapélska godba. 1850–1975. Ob 125-letnici*. Kapele: Turistično društvo Kapele.

Veble, Slavko (1976): *Gasilsko društvo Kapele. 1926–1976. Ob 50-letnici*. Kapele: Turistično društvo.

Zvočni posnetek

Pihalni orkester Kapele [Zvočni posnetek] : 150 let : 1850-2000 / Glasba je najlepši dar, Franci Arh, dirigent, zborovodja. [Kamnik] : Dream Studio Krt, p 2000, 1 CD : stereo ; 12 cm.

Gasilska godba Kapele [Zvočni posnetek], Franci Arh, dirigent, zborovodja. Kapele : [samozal.] Gasilska godba na pihala Kapele, p [1975]. 1 zvočna kasetna : stereo + 1 zloženska ([2]str.).

Video

Lipej, Davor (2002): *Moj kraj Kapele* [Videoposnetek]. Brežice : Videokom, 2002. 1 videokaseta (VHS, PAL) (ca 45 min) : barve, zvok.

Glasbena partitura

Štrucl, Vlado, skladatelj, **Smrekar**, Franci – pisec besedila za pesmi (uglasbene). Glasba je najlepši dar [Glasbeni rokopis] : himna godbe Kapéle. 1 rkp. partitura (15 str.) ; 35 cm.

Spletne objave

Pihalni orkester Kapéle

<http://www2.arnes.si/~pokapele/Pihalni%20orkester%20Kapele.htm>, 20. 1. 2010.

Pihalni orkester Kapéle na Češkem

<http://www.youtube.com/watch?v=vHIAJYJ-l8>, 20. 1. 2010.

Eroika in Pihalni orkester Kapéle

<http://www.youtube.com/watch?v=u0DJfzm7yg0>, 20. 1. 2010.

Pihalni orkester Kapéle in Brigita Šuler

<http://www.youtube.com/watch?v=S2ILeoMOROY>, 20. 1. 2010.

Godba Kapéle - Radetkzy Marš, Rotary Club Čatež – ePosavje,

<http://www.youtube.com/watch?v=XTOKND7DoFQ&NR=1>, 20. 1. 2010.

Facebook Pihalnega orkestra Kapéle

<http://www.facebook.com/people/Pihalni-Orkester-Kapele/1725352289>, 20. 1. 2010.

Koncert Pihalnega orkestra Kapéle, Terme Čatež, 18. 12. 2009

<http://www.eposavje.com/galerija/thumbnails.php?album=1170>, 20. 1. 2010.

Novoletni koncert Pihalnega orkestra Kapéle z Nušo Derendo in Otom Pestnerjem

<http://www.eposavje.com/kultura/4979-pihalni-orkester-kapele-oto-pestner-nusa-derenda>, 20. 1. 2010.

KD Pihalni orkester, Zveza slovenskih godb

<http://www.zvezaslovenskih-godb.si/seznam.php?action=godbadetajl&idgodba=20>, 20. 1. 2010.